

Weer meer bedreigingen

Ook lokale politici worden steeds vaker geïntimideerd. 'De angst dat er iemand voor je deur staat groeit'

4

David Duchovny 'Ik ben geen natuurlijke zanger'

14

Studentendebat 'Nu even geen populistisch antwoord'

2

LITERAIR TALENT OPGELET

Wedstrijd Schrijf een kerstverhaal en win **€250** aan boekenbonnen!

kijk op www.mareonline.nl

Gastschrijver Nicolien Mizee 'Ik was heel bang dat heel kritisch geleerde studenten veel meer zouden weten dan ik. Dat is wel een beetje waar. Ze zijn ongelooflijk slim en snel, maar schrijven is andere koek. Ik vraag me soms af of ik ze taalles moet geven'

8

Presenter Jort Kelder: 'Ik ben blij dat de pechgeneratie hier is'

‘Gaaf uw partij ons weer naaien?’

Zes kandidaat-Kamerleden gingen dinsdagavond in debat met studenten die zowel instemmend juichten als opstandig joelden. ‘Nu even geen populistisch antwoord.’

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO TACO VAN DER EB

‘Het Leids kwartiertje lijken de Leidse twintig minuten te zijn geworden’, zegt presenterator Jort Kelder terwijl de Stadsgehoorzaal langzaam volstromt met studenten. ‘Wie is dit jaar niet gaan skiën?’ vraagt hij aan de zaal. ‘Wie heeft dit jaar de zonzvakantie overgeslagen? Alleen de cameraman.’ ‘Wie is bang geen baan te kunnen krijgen na z’n studie?’ Bijna niemand steekt een hand op na deze vragen. ‘Ik ben ontzettend blij dat de hele pechgeneratie hier is’, lacht Kelder. Als hij vervolgens vraagt of de studenten al weten welk hokje ze op 22 november aankruisen, gaat de helft van de handen omhoog. ‘Leiden in Debat’ is een initiatief van Leidse studentenverenigingen en de Plaatselijke Kamer van Verenigingen. Voor het oog van driehonderd studenten – het merendeel met een biertje in de hand – gaan Jan Paternotte (D66), Nicolien van Vroonhoven-Kok (NSC), Bente Becker (VVD), Ernst Boutkan (Volt), Senna Maatoug (13, GroenLinks-PvdA) en Alexander Hendriks (BBB) met elkaar in debat over diverse stellingen. Vervolgens mag het publiek vragen op hen afvuren. ‘Ik was vergeten dat de sociëteit naast de Stadsgehoorzaal zat’, zegt Nicolien van Vroonhoven-Kok als Kelder de debaters een voor een voorstelt. Minervanen in de zaal juichten luid. Elk (kandidaat-)Kamerlid heeft een band met Leiden: Paternotte is geboren Leidenaar, Maatoug woont er, Van Vroonhoven-Kok, Hendriks en Boutkan studeerden er, en Becker zegt er te zijn bevallen. Vvd’er Becker hoopt op de eerste vrouwelijke premier in het Torentje na deze verkiezingen. ‘We moeten verder niet vergeten wat Mark Rutte allemaal voor dit land gedaan heeft.’ Het wordt rumoerig in de zaal en er klinken protesterende geluiden. ‘Er zijn dingen niet goed gegaan, maar we hebben de ideeën en zijn er klaar voor om onze plannen waar te kunnen maken.’ Niet alleen Becker kan op ongenoegen uit de zaal rekenen. Ook Maatoug krijgt alleen vragen als ‘Waarom loopt u altijd weg van de onderhandelingsstafel?’ en ‘Gaaf uw partij ons weer zo naaien tegen de tijd dat we een huis willen kopen?’ De eerste stelling verschijnt op het scherm: ‘Nederland moet nieuwe kerncentrales bouwen.’ ‘Kernenergie afschrijven is onrealistisch’, reageert Hendriks. ‘We hebben het nodig als de wind niet waait en de zon niet schijnt.’ Maatoug: ‘Met investeringen en Europese samenwerkingen heb je die

kernenergie niet nodig. Wind op zee en wind op land zorgen voor 50 procent van onze energie, maar de BBB wil daar niet in investeren. Wie is hier nou onrealistisch?’ Paternotte haakt in op het gesprek: ‘Beide partijen doen te weinig voor het klimaat. Timmermans zei in het RTT-debat dat hij de klimaatdoelen nu al wil weggeven. Wij hebben zes jaar samengewerkt met de vvd en dat doen wij ook niet voor onze lol.’ De zaal begint te klappen. ‘Maar als we iets geleerd hebben, is het dat je niet al voor je gaat onderhandelen je punten moet weggeven.’ Volgende stelling: er moet een quotum komen op de toestroom van internationale studenten. Van Vroonhoven-Kok vindt dat alle vormen van migratie ingeperkt moeten worden. ‘We kunnen niet meer mensen huisvesten. Nu komt 47 procent van alle studenten uit het buitenland. Veel studies worden in het Engels gegeven, maar dat is niet altijd nodig.’ De zaal knikt instemmend en applausseert voor het pleidooi van de nummer twee van NSC. Alle partijen zijn het eens dat er iets aan de instroom van internationale studenten moet gebeuren, behalve Volt. Boutkan: ‘Het is te makkelijk om te zeggen dat de wooncrisis opgelost is als we geen internationale studenten meer aannemen. Denemarken heeft hetzelfde gedaan en heeft die beslissing vrijwel per direct teruggedraaid, omdat ze financieel in zwaar weer raakten. We hebben de internationale student nodig.’ ‘Denk je nou echt dat de leskwaliteit erop vooruit gaat wanneer een Nederlandse docent onderwijs geeft in het Engels?’ vraagt Van Vroonhoven-Kok aan haar tegenstander. De Volt-vertegenwoordiger vindt dat elke student in staat moet zijn om college te kunnen volgen in het Engels. ‘Ze zijn een beetje tegen je, Ernst’, lacht de presentator, als het publiek hem wegloopt. Paternotte ondersteunt NSC op veel vlakken, maar vindt dat Omtzigt met zijn plannen doorschiet. ‘De taal van de internationale wetenschap is nu eenmaal Engels.’ ‘Ik vind het een teleurstellend debat’, zegt Maatoug met verheven stem. ‘We hebben een plat debat over internationale studenten, terwijl we het eigenlijk zouden moeten hebben over de onderwijskwaliteit die onder druk staat. Ik word daar echt boos van, sorry.’ Om kiezers te winnen, krijgen alle kandidaat-Kamerleden anderhalve minuut de tijd om de studenten toe te spreken, waarna zij vragen mogen stellen. Becker spreekt over het doorgaan van een gezond land voor de volgende generaties. ‘Iedereen kan zo’n speech geven’, klinkt een hese stem uit de zaal. ‘Hoe bent u anders dan de partijen achter u?’ Kelder vindt die vraag te algemeen, maar Becker wil toch graag antwoord geven. ‘Ik denk dat het verschil zit in dat wij onze plannen daadwerkelijk laten doorberekenen. Wij kunnen aangeven waar de pijnpunten liggen en met concrete ideeën komen.’ Een andere student wil weten wat de vvd gaat doen voor de pechgeneratie, nu vanwege administratieve problemen de rente niet op nul procent gehouden kan worden. ‘We gaan niet beloven dat de rente op nul blijft, maar we vinden wel dat de pechgeneratie een punt heeft. Je gaat nooit meer dan vier procent van je inkomsten terugbetalen, je hebt 35 jaar om je schuld terug te betalen en we willen dat de lening minder zwaar gaat wegen bij het aanvragen van een hypotheek. We denken dat dit goed te verdragen is. In tijden van schaarste hebben we niet genoeg geld om het zomaar gratis weg te geven.’ Boutkan, zelf onderdeel van de zogenoemde pechgeneratie, schudt driftig met zijn hoofd. ‘Het beeld dat nu wordt geschetst van de voordelen van die lening klopt niet. Je gaat meer rente betalen, waardoor je je studieschuld nooit aflost. Zet de rente in ieder geval voor de pechgeneratie op nul. Dat kost 2,5 miljard. Het geld ligt er al. Dat kan gewoon in het systeem worden aangepast. Het is niet zo dat we een nieuwe raket naar de maan sturen.’ In zijn elevator-pitch benadrukt ook Hendriks, een van de jongste kandidaten voor de Tweede Kamer, dat hij onderdeel is van de pechgeneratie. Als hij opsomt hoe de BBB studenten wil helpen, onderbreekt Kelder hem: ‘Ik denk bij Caroline van der Plas niet meteen aan een studielening. Er is een onderzoek naar buiten gekomen waaruit blijkt dat de toegevoegde waarde van landbouw minder is dan we denken. Waar zijn we mee bezig?’ Hendriks: ‘Ook jij wil een bitterbal bij je borrel.’ Kelder: ‘Nu even geen populistisch antwoord.’ Een student in het publiek vraagt waarom de BBB niet voor de kleine boer opkomt, maar alleen voor grote agrobédrijven. ‘Dat is bullshit’, antwoordt hij. En voordat hij een grote slok bier neemt, zegt hij: ‘We zijn er voor alle Nederlanders.’ Na scherpe vragen en tegenstrijdige, nauwelijks beargumenteerde antwoorden over het gebrek aan klimaatdoelen (‘wij zien dat er geen draagvlak is voor doelstellingen op de lange termijn’) en de strenge migratiestop van 15.000 asielzoekers per jaar (‘want doelstellingen zijn nodig om ergens naartoe te werken’) concludeert Kelder: ‘Het boeit hem allemaal niet.’ De stafafel staan inmiddels vol lege bierflesjes, en sommige studenten verlaten al ruim voor afloop de zaal. Als Kelder tot slot vraagt: ‘Wie is nu zekerder wat-ie gaat stemmen na deze avond?’ gaan er slechts enkele handen omhoog.

Waarom je niet met je studenten naar bed zou moeten gaan

In een van de meest kostelijke afleveringen van de nineties hitserie *Friends* krijgt het personage Ross Geller, doctor in de paleontologie, te maken met amoureuze avances van een studente. Hij zou er dolgraag op ingaan, maar twijfelt ook of het wel kan. ‘Is it against the rules?’ vraagt zijn vrienden hem. ‘No, but it is frowned upon’, verklaart Ross. Uiteindelijk besluit hij evenwel om zich daardoor niet te laten tegenhouden, en stelt hij de studente als zijn nieuwe geliefde voor aan zijn collega’s. Om er vervolgens achter te komen – spoiler alert – dat romantische betrekkingen tussen docent en student tóch niet alleen maar ‘frowned upon’ zijn, maar wel degelijk ook ‘against the rules’. ‘You are so fired, Dr. Geller.’ Inmiddels zijn we drie decennia verder, en doet de scène uit *Friends*, hoe gemakkelijk ook, gedateerd aan. Natuurlijk is het fout om als docent seksuele belangstelling te tonen voor je studenten, daar lijken we het vandaag de dag wel over eens. Niettemin blijven ze zich opstapelen, de verhalen over academici die de grenzen opzoeken en daar soms zelfs overheen gaan, zoals laatst weer aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Alleen al om die reden is het de moeite waard om nog een keer (zucht!) stil te staan bij de vraag: wat is er ook alweer verkeerd aan om met je studenten naar bed te gaan, of om te proberen ze daartoe te verleiden? Het makkelijkst moreel te duiden zijn uiteraard de gevallen waarbij de student überhaupt niet zit te wachten op seksuele toenaderingspogingen van de docent. Neem de Nijmeegse casus, onlangs aan het licht gebracht door Argos. Een studente wordt overstelp met ongepaste berichten van haar scriptiebegeleider, een gevierd hoogleraar in

eigenlijk verkeerd aan een amoureuze affaire tussen student en docent wanneer allebei de partijen daarvoor in zijn? Een veelgehoord bezwaar is dat de machtsrelatie tussen beide het moeilijk maakt voor de student om ‘nee’ te zeggen. En hoeveel is een ‘ja’ dan eigenlijk nog waard? Daar zit wat in, natuurlijk. Hoe eenvoudig is het om iemand af te wijzen die jouw scriptie nog moet beoordelen, of van wie je nog een aanbevelingsbrief wil vragen? Toch moeten we ook oppassen met het argument dat de instemming van een student nooit als geldend zou kunnen worden beschouwd. Wie zijn wij om te bepalen dat de studente van Ross, bijvoorbeeld, niet voor zichzelf kan uitmaken naar wie of wat ze verlangt? Wie is Ross, wie zijn zijn collega’s, wie is de universiteit, om tegen een volwassen vrouw te zeggen: ‘Ach, meisje, dit kun jij niet daadwerkelijk willen?’ Nemen we mensen – vrouwen, studenten – echt serieus als autonome personen, dan geloven we niet alleen dat hun ‘nee’ ook echt ‘nee’ betekent, maar ook dat hun ‘ja’ in principe inderdaad een ‘ja’ is. En toch. En toch – moet je het gewoon niet doen met je studenten, zelfs niet wanneer een romance oprecht wederzijds gewenst is. In het geweldige essay ‘On not sleeping with your students’ legt filosofe Amia Srinivasan uit waarom. Als docent, zo stelt ze, heb je je niet alleen als persoon tot je studenten te verhouden, maar ook als leraar. En als leraar draag je een bijzondere verantwoordelijkheid: je bent verantwoordelijk voor het onderwijzen van je studenten; voor hun inwijding in de kennis van jouw vak. Merk je dat de fascinatie van je studenten zich onverhoep niet meer fixeert op de wetenschappelijke materie maar op jou, dan is het je plicht om hun liefde terug te begeleiden naar de inhoud van je onderwijs. Doe je dat niet, dan doe je je studenten simpelweg te kort – niet als persoon, maar als leraar. Een leraar gaat niet naar bed met zijn leerlingen. Hij onderwijst ze.

de psychologie. ‘Lekker ding’, noemt hij haar, en hij blijft erop aandringen om met z’n tweeën uit eten of drinken te gaan. Over het moment dat zij weer op de faculteit zal terugkeren na een buitenlandbezoek, appt hij: ‘Dan bespring ik je. Nou ja, bij wijze van spreken dan. Maar ik heb je wel gemist.’ Meermaals geeft ze aan niet gediend te zijn van zijn avances, maar de professor weet van geen ophouden. De studente komt uiteindelijk ziek thuis te zitten. Je hoeft geen Immanuel Kant te zijn om in te zien dat de hoogleraar hier moreel de fout in gaat. Gewoon, als persoon, die de grenzen van andere personen te respecteren heeft. (En je hoeft geen Badr Hari te zijn om zin te krijgen om de man in kwestie een knietje te verkopen. ‘Nou ja, bij wijze van spreken dan.’) ‘Nee’ betekent ‘nee’, zo simpel kan het zijn. Lastiger is het wanneer er wél sprake is van wederzijdse instemming, zoals in het geval van *Friends*-personage Ross en zijn studente. Wat is er

Josette Daemen is promovendus aan het Instituut Politieke Wetenschap van Universiteit Leiden

Er hoeft er maar één tussen te zitten

Online agressie jegens lokale politici blijft stijgen, becijferde I&O Research. Onderzoeker Jaap Bouwmeester komt er dinsdag over spreken in het debat *Democratie Onder Druk*. ‘Er wordt vaak gezegd dat het er nu eenmaal bij hoort, maar het is onacceptabel.’

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO KEES VAN DE VEEN/ANP

Misschien wel het meest sprekende recente dieptepunt van intimidatie en bedreiging aan het adres van een politicus is dat van Max van den B., die zich op 22 januari 2022 met een brandende fakkel en complotleuzen roepend posteerde voor het huis van toenmalig minister van Financiën Sigrid Kaag (D66). De bedreiging leverde hem in hoger beroep vijf maanden cel en een gebieds- en contactverbod op.

Maar zeker niet alleen Haagse politici krijgen met (verbale) agressie te maken, weet Jaap Bouwmeester, die namens onderzoeksbureau I&O Research de twejaarlijkse monitor Integriteit en Veiligheid uitbrengt in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Zo probeerde een 76-jarige man afgelopen maandag nog de burgemeester van het Brabantse Drimmelen aan te rijden, vermoedelijk vanwege diens homoseksuele geaardheid. Gelukkig komt het meestal niet tot fysieke aanvallen, zegt Bouwmeester. Maar hij signaleert wel dat vooral online agressie jegens lokale politici sterk toeneemt. Dinsdag is hij - naast Tweede Kamerleden Ingrid Michon-Dercken (VVD) en Ernst Boutkan (Volt) - een van de sprekers in het paneeldebate *Democratie Onder Druk: de strijd tegen de bedreiging en intimidatie van politici* in Wijnhaven.

Op welke manieren worden lokale politici zoal agressief bejegend?

‘Sinds 2014 doet I&O Research hier kwantitatief onderzoek naar, aangevuld met interviews. Het aantal geënquêteerden bij onze laatste meting in 2022 betrof 164 personen op provinciaal niveau, 195 bij de waterschappen en 2600 bij gemeenten. In totaal enquêteerden we dus bijna 3000 regionale of lokale politici.

‘We onderscheiden drie categorieën van agressie en geweld. De eerste is verbale agressie, zoals schelden, discrimineren en de ander onheus bejegenen. Dit kan zowel online als face to face. De tweede is bedreiging en intimidatie. De derde categorie is fysieke agressie.’

En dat neemt dus toe?

‘Jazeker. We zien een langjarige trend, waarbij in 2014 23 procent van de politieke ambtsdragers een vorm van agressie heeft ervaren in de twaalf maanden ervoor. Door de jaren heen steeg dat naar 27, 29 en 35 procent. Bij de laatste meting, in 2022, was het met 49 procent bijna de helft.

‘Toen gaf drie procent aan te maken te hebben gehad met fysieke agressie. Bedreiging en intimidatie werd door bijna een kwart ervaren en 45 procent had te maken met verbale agressie. Sommigen maakten agressie in meerdere categorieën mee.

‘De toename zit hem vooral in online agressie op sociale media als Twitter, maar ook via de mail. Vaak gebeurt dat met een anoniem account of adres.

‘Bovendien ervaren lokale politici online intimidatie als steeds bedreigender. Dat zou kunnen komen door de toegenomen frequentie. Als het eenmalig gebeurt, kun je het nog bagatelliseren. Maar doordat mensen het vaker meemaken, neemt mogelijk ook de angst toe dat er straks echt iemand voor je deur staat. Er hoeft er maar één tussen te zitten die daadwerkelijk verkeerde bedoelingen heeft. We zien ook dat het aantal politici dat aan geeft misschien te willen stoppen, iets is toegenomen. Bijna een op de tien heeft dit recent weleens overwogen.’

Boze boeren verzamelen zich na een aardbeving in het Groningse Middelstum voor een protest tegen gaswinning, mei 2019

Waarom is die online agressie de afgelopen tien jaar zo sterk toegenomen?

‘In 2014 waren sociale media als Twitter lang niet zo dominant als nu. Daar zien we duidelijk een parallel. Het is aannemelijk om te denken dat de drempel hierdoor heel laag is geworden om bijvoorbeeld je emoties en frustraties over beleid te uiten. Soms komt het ook tot een gesprek tussen de politicus en de dreiger. Dan is vaak het argument dat ze het in een opwelling deden. Een brief schrijven, in een envelop doen en naar de brievenbus lopen doe je niet in een opwelling.’

Wie zijn deze mensen?

‘Volgens de geënquêteerden hebben de vermoedelijke daders een hekel aan de overheid in het algemeen of zijn zij het niet eens met een politiek besluit. Het zijn meestal burgers, maar in enkele gevallen zijn het mede-politici. Een kleine groep van vijf procent bestaat uit personen met verward gedrag. Voor hen zijn politici het meest bang, omdat ze onvoorspelbaar zijn in hun gedrag. ‘We hebben ook gekeken of de bedreiging en agressie tegen de politicus als vertegenwoordiger van de overheid of tegen de persoon zelf is gericht. Daaruit blijkt dat ze voornamelijk zijn gericht op de politicus als vertegenwoordiger van de organisatie. Zij zijn de kop van Jut van de overheid. Tot op heden hebben we niet duidelijk in beeld of de agressie vooral is gericht op linkse of rechtse

politici, maar we vermoeden dat politici van alle politieke kleuren er mee te maken hebben.’

Wat is hun doel?

‘In bijna een kwart gevallen was het een drukmiddel om verandering in beleid te bewerkstelligen. ‘Als jullie zorgen dat die wet er niet komt, dan weet ik u te vinden.’ Deze categorie bedreigingen is gekoppeld aan een politiek doel. In 33 procent van de gevallen is het een kwestie van het uiten van emoties en frustraties en in een vergelijkbaar deel gaat het om het uiten van ongenoegen door aan te geven dat ze het ergens niet mee eens zijn. ‘Het komt voor dat bestuurders de agressor uitnodigen om te vragen wat ze zal op hun lever hebben. Vaak zie je dat ze dan ontdooiden en hun excuses aanbieden. Ze zijn zich vaak ook niet bewust van de impact die hun uitingen hebben.’

Doen bedreigde politici aangifte?

‘Dat is echt een minderheid. In 2014 deed nog dertien procent van de decentrale ambtsdragers aangifte bij de politie, maar dat is gezakt naar zeven procent in 2022. De meesten bespreken het alleen met een collega. Een kleine groep doet er melding van bij een intern meldpunt. En dus nog maar zeven procent doet daadwerkelijk aangifte bij politie. Het is erg afhankelijk van de aard van het incident en hoe vaak het voorkomt: als je iedere keer op straat wordt

uitgescholden, laat je het opgegeven moment lopen. We zien wel dat online incidenten vaker intern worden gemeld dan face-to-face-incidenten. Misschien komt dat omdat je het online nog kan laten zien en bewijs hebt.’

Wat moet er gebeuren om online agressie jegens lokale politici terug te dringen?

‘Dat is een heel lastige vraag. We hebben dat ook niet onderzocht, maar duidelijk is wel dat het van belang is dat politici melding blijven maken van incidenten, en binnen organisaties afspreken wat wel en niet acceptabel is. Er wordt vaak gezegd dat het er nu eenmaal bij hoort, maar dat idee moet echt worden bestreden. Het hoort er niet bij en het is niet acceptabel. ‘Ook denk ik dat de debatten in de Tweede Kamer erg zijn verward. Als politiek leiders van dit land elkaar in de haren vliegen, wat denken burgers dan? Zij zouden voorbeeldgedrag moeten vertonen, dat is het minste wat ze kunnen doen.’

Paneldebat *Democratie Onder Druk: de strijd tegen de bedreiging en intimidatie van politici*. Dinsdag 14 november, 19-20 uur. Spaanse Trappen, Wijnhavengebouw. Aanmelden verplicht via universitaire agenda

Wat zeggen politieke partijen zelf over intimidatie en bedreiging van politici?

Stijn van 't Land en Lois Kips van de faculteit FGGA – mede-organisatoren van het debat Democratie Onder Druk – analyseerden de verkiezingsprogramma's van de vijftien grootste partijen in de peilingen. Negen daarvan willen concrete maatregelen nemen tegen online bedreiging van politici.

‘Er komen steeds meer berichten naar buiten van politici die worden bedreigd’, zegt Van 't Land. ‘Je kunt je voorstellen dat hen dat niet onberoerd laat.’ De onderzoekers waren daarom benieuwd wat politici in hun verkiezingsprogramma's zeggen over bedreigingen en intimidatie aan hun eigen adres en wat ze eraan willen doen.

Daaruit blijkt dat de meeste partijen bedreiging van politici voornamelijk zien als een online fenomeen. Negen van de onderzochte partijen willen dit met concrete maatregelen tegengaan. ‘Volt vindt bijvoorbeeld dat er alternatieve sociale platforms moeten komen, gefinancierd door de EU, waarop meer monitoring plaatsvindt’, licht Van 't Land toe. ‘Op die manier zouden mensen met een publieke stem, zoals politici, wetenschappers en columnisten, beter kunnen worden beschermd.’

NSC stelt een systeem van ‘pseudo-anonimiteit’ voor: ‘Daarmee wordt bedoeld dat je online anoniem vrij moet kunnen spreken, maar dat de overheid tech-platforms moet kunnen dwingen om jouw informatie door te spelen naar de politie wanneer je discriminerende opmerkingen plaatst en waarbij je identiteit alsnog is te achterhalen.’

Een ander voorstel komt van Groenlinks/PvdA: zij willen dat online haat, zoals wraakporno, bedreiging en intimidatie, als *high impact crime* wordt gezien, zodat er meer beleidsmiddelen tegen kunnen worden ingezet.

Uit hun analyse bleek bovendien dat ‘linkse partijen voor het eerst best wel duidelijk willen investeren in politie en veiligheid’, zegt Van 't Land. ‘Bijvoorbeeld door de capaciteit van de inlichtingendiensten uit te breiden.’

Ook noemen ‘alle partijen, van links tot rechts’, de georganiseerde misdaad als grootste dreiging voor de veiligheid. ‘Maar de manier waarop die moet worden aangepakt, verschilt. Linkse partijen zien meer in preventie, rechtse in repressie. VVD, D66, BBB NSC en GroenLinks/PvdA willen investeren in het stelsel bewaken en beveiligen en dertien van de vijftien onderzochte partijen willen meer geld voor de aanpak van de georganiseerde misdaad.’

Dat links georiënteerde partijen daar nu ook de nadruk op leggen, komt volgens Van 't Land onder meer door de moorden op Peter R. de Vries, advocaat Derk Wiersum en Redouan B., de broer van kroongetuige Nabil B. ‘Die moorden zorgden voor veel ophef in Nederland. In Kamerdebatten vroegen politici zich af hoe het zo mis kon gaan. Het leidde ertoe dat toenmalig minister van Justitie Grapperhaus de Onderzoeksraad voor Veiligheid opdracht gaf onderzoek te doen naar hoe de beveiliging voor deze mensen was geregeld.’

De georganiseerde misdaad is in Nederland momenteel een van de grootste dreigingsfenomenen, legt Van 't Land uit. ‘Togadragers worden in toenemende mate beveiligd. De helft van hen wordt weleens bedreigd en tien procent neemt door bedreigingen vanuit de georganiseerde misdaad geen zware misdaadzaken meer aan. In alle onderzochte partijprogramma's lezen we terug de democratische rechtsstaat in het geding is en dat mensen met een publieke functie zich niet meer kunnen uiten zoals ze willen. Het vrije woord staat onder druk en politieke partijen maken zich daar flink zorgen om.’

De analyse van Van 't Land en Kips wordt volgende week dinsdag gepubliceerd op bewakenenbeveiligen.universiteit leiden.nl

In geval van nood: de bunker in

Onder het Wijnhavengebouw bevindt zich een ondergronds bunkercomplex waar ministers en ambtenaren konden schuilen als de bom zou vallen. Student Mats Bouter geeft er rondleidingen. 'Je kan je voorstellen hoe het hier na twee weken moet hebben geroken.'

DOOR TAMAR TROS
FOTO'S MARC DE HAAN

'Als iemand hier nu een bom dropt, zijn we allemaal dood', vertelt derdejaars student security studies Mats Bouter tijdens de rondleiding in de bunker onder het Wijnhavengebouw. Vandaag lopen er vijftien studenten met hem mee. 'Toen deze bunker werd gebouwd gingen ze ervan uit dat alleen Rotterdam zou worden platgebombardeerd.' Als rondleider kent Bouter de 2000 vierkante meter ondertussen op zijn duim. Na de bunker te hebben ontdekt vond hij dat meer studenten en docenten ervan moesten weten. De bunker onder Wijnhaven is de grootste van de acht bunkers in Den Haag en werd gebouwd voor werknemers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en het Ministerie van Justitie, die in het gebouw werkten voordat de Haagse campus er neerstreek. De ambtenaren konden zich daar verstoppen in geval van nood of ernstige dreigingen – of bijvoorbeeld op oudjaarsavond 1999. 'Toen zaten er hier een paar uit angst voor het einde van de wereld in het jaar 2000.' Tegenwoordig is de bunker niet meer in gebruik, maar daar komt binnenkort verandering in: de bovenste ruimte wordt omgebouwd tot archief voor de gemeente en op de verdieping daaronder komt een oefenruimte voor The Crane, een festival voor elektronische dancemuziek. Terwijl de studenten foto's nemen van alles, overlaadt Bouter ze met weetjes van het luchtzuiveringssysteem tot de manier waarop stroom werd opgewekt. 'Hier staan drie dieseltanks voor generatoren en dat is luxe. In een andere bunker hadden ze bijvoorbeeld vier fietsen om zichzelf van elektriciteit te kunnen voorzien.' Qua inrichting is de bunker nog geheel in jaren-80-stijl, tot aan het bruin-met-oranje bloemetjesdouchegordijn waar bezoekers bij binnenkomst mogelijke gevaarlijke stoffen van zich af konden wassen. In de toilet ruimtes laat Bouter zien dat bijna alles nog helemaal schokbestendig is: het sanitair zit muurvast en de spiegels zijn gemaakt van metaal

in plaats van glas. 'Dit zie je naast bunkers ook in gevangnissen en scholen. Dat zegt meer dan genoeg over scholen, denk ik.' Nog een weetje: 'Voor de vrouwen was het verblijf in de bunker overigens niet gratis. Bij hun toiletten staat nog een machine waar ze moesten betalen voor maandverband of tampons.' Als Bouter het licht uitdoet in de gangen wordt fluorescerende verf zichtbaar: meerdere stroken lichten op en wijzen de weg naar de nooduitgang. Wie die nu wil gebruiken, 'zal zichzelf moeten uitgraven', zegt Bouter. De gang en trap komen nu uit op een plantenbak naast Wijnhaven, die Bouter voor binnenkomst al had aangewezen. De bunker heeft twee verdiepingen, met de werkruimtes op de bovenste en de leefruimtes op de onderste. Op de onderste verdieping zijn alle slaapkamers, de kantine en de medische ruimtes. Er was één uitzondering: 'De minister had zijn bed in zijn kantoor staan, zodat hij vlak naast de nooduitgang kon slapen en niet zoals de rest een verdieping lager. Hij werd daarom een pussy genoemd.' De conciërge was de enige met een eigen slaapkamer. Andere werknemers deelden niet alleen hun kamer, maar ook hun bed. Er konden 200 mensen in de bunker verblijven voor maximaal twee weken, maar er zijn maar zestien kamers met zes bedden. 'Je bed was nog warm van de vorige wanneer je ging slapen. Je kan je voorstellen hoe het er na twee weken moet hebben geroken.' 'No, thanks!' reageert een van de studenten terwijl hij zijn neus erbij ophaalt. De tour eindigt in de kantine, waar ooit een voetbaltafel stond voor vermaak. In de keuken liggen zelfs nog ongeopende blikken uit een ver verleden ('Macaroni met gehakt en tomatensaus' van Struik Conserve Fabrieken) en zakjes met 'limonade-poeder Citroen'. Bouter: 'We hebben op dit moment geen veganistische opties.' Voor vertrek maakt hij nog snel een foto van de groep in de eetbanken en knoopt er nog snel een laatste grap aan vast. 'Normaal gesproken zeg ik nu: say bunker!'

Conflict over toeslag studenten met beperking

Betaalt de gemeente Leiden nu wel of niet genoeg studietoelage aan studenten met een beperking? Over die vraag steggelden de gemeenteraad en wethouder Abdelhaq Jermoumi deze week.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

De kwestie kwam aan het rollen door een artikel van *Mare* over de studietoelage, vertelde duoraadslid Cato Weggen van Studenten voor Leiden vorige week donderdag in de commissie werk en middelen. Uit dat bericht bleek dat gemeentes verschillende bedragen hanteren voor deze toeslag, bedoeld voor studenten die als gevolg van een ziekte of gebrek structureel niet in staat zijn naast de studie geld te verdienen maar geen recht hebben op een Wajong-uitkering. Uit die inventarisatie bleek dat de Leiden zich weliswaar houdt aan de landelijk vastgestelde norm van 167 euro voor 18-jarigen, maar dat de gemeente Den Haag bijvoorbeeld 334 euro per student uitkeert. Gemeentes hebben namelijk beleidsvrijheid om meer uit te keren dan de norm voorschrijft. Volgens Weggen had het college echter beloofd om deze studenten een veel hoger bedrag te geven, namelijk 300 euro per maand. 'Op 11 november 2021 is er een verzamelamendement ingediend waarin werd verzocht deze toeslag voor studenten in Leiden te verhogen naar 300 euro', legt ze telefonisch uit. Op dat moment was de toeslag nog honderd euro. 'Dat voorstel is aangenomen en zou per 1 januari 2022 worden uitgevoerd. Maar voor zover ons bekend is dit nooit gebeurd.' Volgens Weggen was het idee afkomstig van D66 en schaarde de hele gemeenteraad zich erachter. *Mare* heeft het verzamelamendement ingezien.

In de commissie vroeg Weggen aan wethouder kansengelijkheid en onderwijs Abdelhaq Jermoumi (PvdA) waarom het amendement niet is uitgevoerd en of hij van plan is de toeslag alsnog te verhogen. Ook wilde ze weten hoe de wethouder de regeling beter bekend wil maken onder de doelgroep. 'Slechts 103 studenten maken volgens *Mare* gebruik van de toeslag, dat is minder dan er daadwerkelijk recht op hebben.'

Jermoumi kon die vragen niet ter plekke beantwoorden en zei de raad er maandag schriftelijk over te informeren. 'Anders ga ik u informatie geven die niet correct of incompleet is', aldus de wethouder. Raadslid Pieter Krol van de ChristenUnie ging daar niet mee akkoord. 'Op zich goed dat die brief er komt, maar net werd de suggestie gedaan dat er geen uitvoering zou zijn gegeven aan het verzamelamendement. Als dat zo is, is dat behoorlijk ernstig. Daarover wil ik nu al duidelijkheid.' Daarop werd de vergadering geschorst, zodat de wethouder 'informatie kon ophalen'. Maar ook dat leverde geen resultaat op. Hoewel Jermoumi maandag al met een brief zou komen om de kwestie op te helderen, kwam die pas woensdagmiddag. Daar in laat de wethouder weten dat er niets onoorbaars is gebeurd. 'Naar aanleiding van het verzamelamendement is de hoogte van de studietoelage aangepast', schrijft Jermoumi. Vanaf 1 januari 2022 kregen deze studenten volgens hem 300 euro per maand voor de duur van een jaar. Daarna is overgegaan op de landelijke norm van 167 euro. Dat was volgens de wethouder ook de afspraak met de raad: 'De verordening zou worden ingetrokken vanaf het moment dat de landelijke wetgeving omtrent individuele studietoelage geldt, de raad was daarvan op de hoogte.' Cato Weggen liet woensdagavond in reactie op de brief weten 'alles nog even goed onder de loep te nemen'.

Nieuw plan: geen plannen meer schrijven

Rechten wil de stimuleringsbeurzen anders verdelen dan gepland. De faculteit wil meer flexibiliteit en af van het eindeloos indienen van voorstellen. 'Ik moet er niet aan denken dat we weer allemaal plannen moeten schrijven.'

DOOR VINCENT BONGERS

Demissionair minister Robbert Dijkgraaf van Onderwijs voerde starters- en stimuleringsbeurzen in met als doel: het stimuleren van ongebonden onderzoek en het verlagen van de werk-, competitie- en aanvraagdruk. De startersbeurzen zijn bedoeld voor nieuwe universitair docenten (UD's), de stimuleringsbeurzen voor UD's, universitair hoofddocenten (UHD's) en hoogleraren die al in dienst zijn. De faculteit Rechten heeft de startersbeurzen al verdeeld en had ook een plan voor de stimuleringsbeurzen. 'Stimuleringsbeurzen zouden worden aangevraagd door de afdelingsvoorzitter, op naam van in aanmerking komende UD's, UHD's of hoogleraren. De aanvraag dient voldoende geïndividualiseerd te zijn', stond er in het stuk. Maar dat plan gaat waarschijnlijk de prullenbak in, bleek onlangs tijdens de faculteitsraadsvergadering.

'Dit stond in de vorige vergadering al op de agenda en we hadden al bedacht hoe we ermee om zouden gaan', zei Janine Ubink, interim vice-decaan onderzoek. 'Het plan is ook naar de afdelingsvoorzitters en de wetenschappelijke directeurs gestuurd. Naar aanleiding van reacties op het stuk zijn we het toch aan het heroverwegen.' De afdelingen willen graag meer flexibiliteit in het uitgeven van het geld en dat kan niet als er telkens een voorstel voor een beurs moet worden geschreven. De afdelingen hebben de voorkeur om snel te kunnen inspelen op veranderingen en op korte termijn 'een wetenschapper te kunnen vrijspelen voor onderzoek'. Dat gaat alleen als het geld eerst naar de hele afdeling draait. 'We gaan kijken of het mogelijk is om de beurzen op die manier te verdelen', zei Ubink. 'De aanpak lijkt te voldoen aan de voorwaarden die aan de beurzen zijn gesteld.' Ze was er niet 'zo blij mee' dat de plannen net nu het werk was afgerond nu weer veranderen. 'Maar dat is geen goede reden om het niet aan te passen.' Personeelsraadslid Gelinj Molier is voorstander van de nieuwe aanpak. 'Dit is een heel prettige maatregel. We hebben net al die plannen voor de startersbeurzen gehad. Ik moet er niet aan denken dat er weer allemaal voorstellen moeten worden geschreven.'

Open brief: 'Werk alleen samen met fossiele bedrijven die klimaatdoelen steunen'

Bijna 450 wetenschappers en universiteitsmedewerkers roepen in een open brief nwo en de knaw op om samenwerken met de fossiele industrie opnieuw te evalueren.

DOOR MARK REID

In de brief stellen de ondertekenaars dat het beleid en de activiteiten van de fossiele industrie indruisen tegen de conclusies van de wetenschap op het gebied van klimaatverandering. NWO en de KNAW zouden als 'hoeders van de wetenschap die steunt op geloofwaardigheid' nieuw beleid moeten maken die de samenwerkingen aanpakt. 'De wanpraktijken van en schade door de fossielebrandstofbedrijven zijn publiek bekend', staat te lezen in de brief. De wetenschappers roepen daarom op om alleen nog samen te werken met bedrijven uit de fossiele energiesector die zich op korte termijn aantoonbaar committeren aan de doelen van het klimaatverdrag van Parijs. Dat laat voor NWO en KNAW weinig opties over, want 'tot nu toe

voldoet geen enkel bedrijf in de fossiele energiesector aan deze criteria, wat betekent dat we niet kunnen en willen samenwerken deze bedrijven totdat ze dat wel doen.' In Leiden werd in oktober een debat gevoerd over samenwerkingen met de fossiele industrie door studenten en medewerkers. Daar was de conclusie in de zaal dat de universiteit de banden met de fossiele industrie moest verbreken. Ook toen boden medewerkers een petitie aan het college van bestuur aan waarin ze opriepen om de banden met de fossiele industrie te verbreken en te werken aan een duurzame universiteit. Het college van bestuur heeft nog niet officieel geantwoord op die petitie. De universiteit publiceerde in augustus een lijstje van samenwerkingen met de fossiele industrie, maar of dat een volledig beeld oplevert moet nog blijken. Een woo-verzoek dat actiegroep Mapping Fossil Ties eerder dit jaar indiende, is nog niet volledig behandeld door de universiteit. Wegens de omvang van het onderzoek levert de universiteit de informatie in delen aan de actiegroep. Omdat de aangeleverde stukken voor een aanzienlijk deel zijn zwartgelakt overweegt Mapping Fossil Ties bezwaar tegen in de dienen, laat de actiegroep weten aan *Mare*.

'Je moet niet nadenken over thema's. Dat doen de mensen die je boeken lezen'

Ik rotzooi een eind heen

Auteur Nicolien Mizee had een afkeer voor werk en liet zich afkeuren. Als gastschrijver aan de universiteit was ze bang door 'kritisch geleerde studenten' te worden overtroefd. 'Maar schrijven kunnen ze nog niet goed. Ik vraag me soms af of ik ze taalless moet geven.'

'Ik ben arbeidsongeschikt geboren', heeft u ooit gezegd. Nu bent u gastschrijver aan de Leidse universiteit en geeft u volgende week de prestigieuze Albert Verwey-lezing. Hoe kan dat?

'Dat is wel een godswonder inderdaad. De officiële uitslag dat ik arbeidsongeschikt was, was blijkbaar zo'n opluchting dat het daarna bergopwaarts ging. Ik schreef mijn debuut op mijn 35°. Toen werd ik al snel gevraagd om les te geven op de Volksuniversiteit in Haarlem en daarna de Schrijversvakschool. 'Maar dit gastschrijverschap was een grote verrassing, want ik heb nooit gestudeerd. Dat was het eerste wat ik zei toen ik gevraagd werd. Volgens de hoogleraar die ik sprak was dat ook de eerste reactie van Arnon Grunberg. En de eerste gastschrijver, Gerard Reve, heeft ook niet gestudeerd. Dus ik dacht: vooruit dan maar.'

'Echt gebeurd is geen excuus', schreef Reve in Zelf schrijver worden, de bundeling van zijn gastschrijvercolleges. Het thema van uw lezing is juist 'Waargebeurd is een begin'. Waarom?

'Ik was naar de lezing van mijn voorganger, Christiaan Weijts, in dat werkelijk prachtige zaaltje (het Groot Auditorium van het Academieggebouw, red.) en die stond ook met dat boekje van Reve te schudden en citeerde "Echt gebeurd is geen excuus". 'Dan komt er een zekere recalcitrantie bij mij opzetten. Ik schrijf natuurlijk heel autobiografisch, dus ik dacht "Geen excuus? Waargebeurd is een begin!" Dat vond ik leuk klinken. En zo heb je de titel en begin je te schrijven. Ik zit er een paar weken elke dag wel even aan. Dan wordt het langer en weer korter. Zo rotzooi ik een eind heen.'

Was het eng om voor een groep studenten te gaan staan?

'Ik was heel bang dat er heel kritisch geleerde studenten zouden zijn die veel meer weten dan ik. En op een bepaalde manier is dat wel een beetje waar. Ze zijn ongelooflijk slim en snel, maar schrijven is andere koek. Dat kunnen ze gelukkig nog niet zo erg goed.

'Ik heb meteen gezegd dat we dingen als thema's en de perceptiegeschiedenis van de genderfluide samenleving in negentiende-eeuws Siberische literatuur niet gaan doen. Je moet als schrijver niet zelf over thema's nadenken. Dat doen de mensen die je boeken lezen. Wat ik doe is timmeren. Dat heeft Adriaan van Dis ooit gezegd. Een boek schrijven is een kastje timmeren. 'En ik speel een beetje de juf. Dat werkt goed, want dan ga je het zelf ook geloven. Net als bij een lezing. Dan speel je een vrouw die een lezing houdt. Als ik denk dat ik daar als Nicolien sta, wil ik gillend onder het podium kruipen. Maar als je denkt: ik ben een vrouw die een lezing geeft, dan doe je het maar.'

Zelfcensuur is een thema in de collegereeks en de lezing. Wat leert u de studenten daarover?

'Ja, dat is een goeie. Dat zit er nog niet helemaal in. Zoiets moest ik allemaal al bepalen voordat ik iets op papier had gezet, maar het is natuurlijk wel een groot gevaar. Als je dingen niet meer mag zeggen, mag je ze op een gegeven moment ook niet denken. Het is niet altijd verstandig om het hardop te zeggen, maar we moeten het wel blijven denken, anders zijn we nergens meer.'

Doet u aan zelfcensuur?

'Ontzettend. Voortdurend. Alleen al dat je denkt: "Wat een kwal van een vent!" Maar dan denk je weer: "Kom kom, ik ken die man nog helemaal niet. Hij is getrouwd, dus zijn vrouw vindt hem vast aardig." Maar ik vind het een kwal. Zo loop je de hele dag met jezelf een dialoog te houden.'

Denkt u dat mensen gevoeliger zijn geworden voor zelfcensuur?

'Het zal wel van alle tijden zijn, maar het verandert. Ik durfde als twaalfjarige niet te zeggen dat ik ABBA mooi vond. Je moest Lou Reed en de Velvet Underground leuk vinden. Dat angstige van: "Zeg ik het wel goede?" 's Zomers vervang ik weleens de column van Frits Abrahams in NRC en daarvoor schreef ik wat over IQ. Een kennis van mij zei "Oh nee! Brand je daar niet aan." Dat irriteerde me een beetje. Ik heb het toch gedaan. Ik ben niet vermoord, en ik heb geen woedende brieven gekregen. We moeten het toch wel allemaal kunnen zeggen.'

Zijn er studenten die het idee hebben opgevat om u mails te sturen?

'Nee. En dat kan ook niet, want ze hebben mijn adres niet. Ze sturen hun verhalen voor de cursus in via Brightspace of zoiets. Ik snap daar helemaal geen fluit van, maar mijn student-assistent stuurt me gewoon elke maandagochtend de stukken. Het is vroeger wel eens gebeurd dat iemand persoonlijk contact zocht via de mail, maar er blijft toch een verschil tussen leraar en student.'

Dat was voor u destijds geen belemmering om scenarist Ger Beukenkamp te faxen, van wie u schrijfles kreeg.

'Dat was wel anders. Ik was een jaar lang de privé-leerling van Ger en daarna gaf hij me weleens een opdrachtje. Dus dat ging langzaam over in een vriendschap. Ik ben zelf met twee of drie oud-leerlingen bevriend geraakt, maar iets van die oude verhouding is wel gebleven. Alsof je altijd die tante-achtige figuur blijft. 'Omdat mijn faxen nu uitkomen als bundels, jaren nadat ik ze heb geschreven, zie ik de lacunes. Ger was een soort machine die het alleen maar over schrijven had, dus om in de smaak te vallen dacht ik dat ik dingen moest zeggen over wat ik in de krant of een boek gelezen had.

'Al mijn vriendinnen waren toen die faxen verschenen als de dood dat hun affaires erin zouden voorkomen, maar daar schreef ik helemaal niet over. Later bleek dat Ger dat reuze interessant vond.'

Merkt u verschil tussen universitaire studenten en die van de Schrijversvakschool?

'Enorm, die van de vakschool zijn veel mondiger. En zij betalen 1200 euro voor een cursus om zo veel mogelijk te leren, dus die willen kritiek. Terwijl ik hier aan de universiteit niet weet wat ik in de tere kinderziel aanricht als ik zeg dat het helemaal over moet. 'Bij de jonge mensen merk je ook grote onhandigheid. Ze kiezen verkeerde woorden en gebruiken ontzettend veel anglicismen. Het is duidelijk dat ze niet lezen, of in het Engels. Dus daar sta je even op je hoofd te krabben als docent.

'Ik vraag me soms af of ik ze een taalless moet geven. Ik heb ook gewoon maar behandeld hoe je een alinea schrijft, hoe je leestekens gebruikt. Dat is een wonderlijke ervaring, want het zijn grotendeels letterenstudenten.

'Ik heb ze laatst een bundeltje gegeven met vijf eerste bladzijdes uit de wereldliteratuur. *Minoes* van Annie M.G. Schmidt heeft de volmaakte eerste bladzijde. Als je dat hebt gelezen weet je wie de hoofdpersoon is, wat het interne probleem en de externe opdracht zijn, en waar het zich afspeelt. En alles op zo'n speelse manier. 'Ik zou het misschien het eerste college niet gedurfd hebben om ze *Minoes* te geven, maar ja, ze vragen mij hè? Dit is zoals ik ben. En al die andere grote literaire werken lezen ze toch wel voor hun studie. Dus ik kan ze beter *Minoes* laten analyseren, want dat gebeurt anders waarschijnlijk niet.'

Van bijstand naar bestseller

Nicolien Mizee (1965) is schrijfster en schrijfdocent. Als gastschrijver van de Universiteit Leiden geeft zij, naast wekelijkse colleges, op donderdag 16 november de Albert Verwey-lezing, die is getiteld: *Echt gebeurd is een begin*.

Vanaf haar twintigste heeft Mizee verschillende baantjes, waaronder naaktmodel voor schilders, maar leeft ze voornamelijk van een bijstandsuitkering. Vanwege haar afkeer van werken zorgt ze dat ze compleet arbeidsongeschikt wordt verklaard.

Vanaf 1994 volgt ze schrijflessen aan de Schrijversvakschool en daarna privélessen van scenarist Ger Beukenkamp, aan wie ze faxen begint te sturen over haar leven. In 2000 debuteert ze met *Voor God en de Sociale Dienst*.

In 2017 komt het eerste deel van *Faxen aan Ger* uit, een bundeling van faxen die Mizee tussen 1994 en 1997 schreef aan haar schrijfdocent Ger Beukenkamp. Ger schrijft nooit terug. Er volgen nog vier bundels met faxen, waar Mizee de Henriette Roland Holst-prijs voor ontvingt. Bestseller *Moord op de moestuin* (2019) wordt genomineerd voor de Bookspot Literatuurprijs. Mizee is ook verbonden aan de Schrijversvakschool als docent.

Nicolien Mizee, *Echt gebeurd is een begin*. Albert Verwey-lezing, Academieggebouw, donderdag 16 november 20:00 u.

In het jaar 1000 begon het allemaal

Aanbodingsminiaturen met Dirk II en Hildegard in Evangeliarium van Egmond, ca 975. Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Donker en dom? De Middeleeuwen zaten juist vol vernieuwing, zegt conservator Annemarieke Willemsen. Voor het Rijksmuseum van Oudheden stelde ze de tentoonstelling samen. 'Toen ontstond Nederland zoals we het nu kennen.'

DOOR TAMAR TROS
FOTO'S RIJKSMUSEUM VAN OUDHEDEN

'Het is een zwart gat in de geschiedenis', zegt kunsthistoricus en archeoloog Annemarieke Willemsen. 'Het midden van de Middeleeuwen valt tussen wal en schip, terwijl juist toen Nederland ontstond zoals wij het nu kennen.'

Willemsen is conservator bij het Rijksmuseum van Oudheden en deed de afgelopen drie jaar onderzoek naar de tiende en elfde eeuw in Nederland. Het resultaat hiervan is tot en met 17 maart 2024 te zien in de tentoonstelling *Het Jaar 1000*. 'De Middeleeuwen zijn hier niet zo populair. We zien vaak alles tussen het Romeinse rijk en het begin van de Republiek als donker, vaag en dom. Maar het was juist een tijd vol vernieuwing in allerlei gebieden.'

Ze was blij verrast met het grote aantal kunstobjecten, archeologische opgravingen en manuscripten dat ze bij elkaar wist te brengen. 'Er is zoveel bewaard gebleven. Alleen al in Nederland vonden we 200 boeken uit die tijd. Ik besef zelf ook keer op keer weer: dit is allemaal duizend jaar oud. Dat blijft bijzonder.'

Dat zoveel voorwerpen al die eeuwen hebben overleefd komt mede door de invloed van het katholieke geloof. Willemsen laat een Viking-drinkhoorn zien, die uit de schatkamer van de Onze-Lieve-Vrouwebasiliek uit Maastricht komt. 'Deze werd gebruikt als reliekhoorn om overblijfselen

van heiligen in te bewaren. Het zilverbeslag met daarop afbeeldingen van dieren en maskers ziet eruit als stof dat om de hoorn is gewikkeld. Dit lag waarschijnlijk op de doeken, zoals die je ernaast kan zien in de vitrine en die ook gebruikt werden om relieken in te wikkelen.'

Op de muren van het museum worden illustraties en animaties geprojecteerd van de rustgevende maar veranderende Nederlandse natuur uit de Middeleeuwen, wat essentieel bleek in het verhaal dat Willemsen probeert te vertellen. Toen ze met experts om de tafel ging zitten, ontdekte ze dat aan het begin van de tiende eeuw zeventig procent van Nederland nog wildernis was en slechts dertig procent bebouwd en bewoond.

Tweehonderd jaar later zijn die verhoudingen omgedraaid. 'In die jaren ontstond Nederland zoals we het vandaag de dag herkennen: een vlak land met sloten, dijken, en kerktorens aan de horizon. Het verdwijnen van zo'n groot deel van de wilde natuur betekende het einde van bijvoorbeeld de eland en de bruine beer in Nederland, omdat die hun leefgebied verloren.' *Het Jaar 1000* is ook interactief: bezoekers kunnen al springend en zwaaiend een geanimeerd spel spelen waarin ze stiekem langs bewakers het Paleis van Nijmegen binnensluipen om daar keizer Otto de Tweede en keizerin Theophanu te ontmoeten. Deze hoofdrolspelers uit het tijdperk staan ook afgebeeld op een van Willemsen's favoriete objecten: een ivoren plaatje uit Milaan (zie kader).

Naast de vele luxe objecten uit de schatkamers van Nederland zijn er ook veel houten vondsten tentoongesteld: een laddertje dat zomaar ergens in een put werd gevonden, twee skeletten (waarvan één van een kind) en een uitgeholde boomstam die diende als doodskist. 'Uit dit soort opgravingen ontstaat een heel verhaal over de Middeleeuwen. Zo tonen we meerdere lagen van de samenleving.'

Als afsluiting is in de laatste ruimte de sterrenhemel van 31 december 999 nagebootst. In dit nachtelijke tafereel zijn ook verschillende 'voortekens' van het einde van de wereld verwerkt, zoals kometen, een eclips en het noorderlicht. Geleerden hielden destijds ijverig lijstjes bij, omdat zij heilig geloofden dat in het jaar 1000 de wereld zou eindigen. Mocht je willen bijkomen van alle bezienswaardigheden, dan is er altijd nog het Middeleeuwse bed. De stadsarcheoloog van Groningen vond de overblijfselen en maakte zelf een replica. 'Het is compleet van hout, zonder schroeven of spijkers', zegt de conservator. 'Ook is het best groot. Iedereen denkt altijd dat mensen vroeger veel kleiner waren, maar dat is helemaal niet zo. Een tip voor de bezoekers: je mag echt in het bed gaan liggen!'

Ansfriduscodex (ca. 950 – 1000): 'Macht en religie liepen hand in hand'

Een van de boeken die te zien is, heeft een band van goud en is ingelegd met 32 edelstenen. Het boek staat rechtop in de vitrine met een spiegeltje erachter, omdat daar rond een illustratie van de bisschop van Utrecht staat: 'Versierd met fonkelende edelstenen en schitterend goud ben ik een cadeau van bisschop Ansfrid aan Sint-Maarten.' Hij schonk deze codex in de tiende eeuw aan de Sint-Maartenkerk, beter bekend als de Domskerk. Ansfrid was al oud en wou eigenlijk het klooster in, maar werd door keizer Otto de Derde gevraagd om de bisschopszetel in te nemen. Hij was in zijn jongere jaren de leraar van deze kleine keizer en ook tien jaar lang de zwaarddrager van zijn vader, Otto de Tweede. Dit laat zien dat deze individuen zowel geestelijk als wereldlijk waren, en ook nog eens een hoop geld hadden. Macht en religie liepen hand in hand.'

Astrolabium (1086): 'Wetenschap en geloof gingen samen'

Het Jaar 1000 gaat over Nederland, maar dit gebied is nooit afgezonderd geweest. Zo kwam er veel kennis over bijvoorbeeld wiskunde, geneeskunde en muziek uit de Arabische wereld. Een belangrijke uitvinding die zo in Leiden belandde, is het astrolabium. In het museum is een van de oudst gedateerde en gesigeneerde astrolabia te bewonderen.

Met dit instrument kan je aan de hand van de sterren overal ter wereld de tijd bepalen en andere ingewikkelde berekeningen uitvoeren. Dit exemplaar heeft negen schijven met verschillende breedtegraden en op de inscripties zijn meer dan tien verschillende plaatsen te lezen, van Mekka tot aan Sicilië.

Al komt deze astrolabium niet uit Nederland, er is wel een verband, vertelt Willemsen. 'Er is een geschrift over het astrolabium vertaald door een herdersjongen die later monnik werd. Deze vertaling lag in de Leidse universiteitsbibliotheek. Deze monnik, Gerbert van Aurillac vertaalde nog meer teksten vanuit het Arabisch naar het Latijn en maakte zo deze kennis beschikbaar. In het jaar 1000 werd hij Paus Silvester II. Dit laat zien dat wetenschap en geloof samengaan, in plaats van dat ze elkaar in de weg zitten.'

Ivoren plaatje (ca. 983) met keizerin Theophanu: 'een vrouwelijke alleenheerser'

'Dit object stond meteen op ons netvlies gebrand', vertelt Willemsen. 'Er zijn maar weinig afbeeldingen uit die tijd van deze keizerin en dit is de mooiste, maar krijg het maar eens voor elkaar om die hier te mogen laten zien.' Op het ivoren plaatje zijn onderaan de keizerin Theophanu, haar man keizer Otto de Tweede en hun zoon, de toekomstige keizer Otto de Derde te zien. Boven hen staat Jezus afgebeeld als rechter.

'Theophanu was een Byzantijnse prinses uit Constantinopel. Het is vrijwel zeker dat keizer Otto de Derde geboren is in Nederland en Theophanu sterft uiteindelijk zelf in het paleis in Nijmegen. Keizer Otto de Tweede overleed plotseling toen Otto de Derde pas drie was en zo werd Theophanu regentesse. In de praktijk betekent dit dat zij alleenheerser was van het Heilige Roomse Rijk tot haar zoon zestien werd, wat heel bijzonder is voor een vrouw uit die tijd. Ze had veel invloed op Nederland, in haar tijd begon bijvoorbeeld de verering van Sint-Nicolaas, veel eerder dan in omliggende gebieden. Deze heilige stamt uit Turkije, waar zij vandaan kwam. Je zou dus kunnen zeggen dat keizerin Theophanu Sinterklaas met zich mee heeft gebracht.'

Voor hypotheek telt straks: studieschuld min aflossing

Een deel van de afgestudeerden dat hun studieschuld aflost kan vanaf januari een hogere hypotheek krijgen. Hypotheekverstrekkers moeten dan niet langer naar de oorspronkelijk studieschuld kijken, maar naar de actuele last van de schuld.

DOOR VINCENT BONGERS

Vanaf 1 januari 2024 is het maandbedrag dat afgestudeerden aflossen leidend in het verstrekken van hypotheek. Volgens demissionair minister Hugo de Jonge (Binnenlandse Zaken) worden zo 'extra aflossingen op de studielening beter meegenomen' bij het bepalen van de maximale hypotheek. 'Dit geeft een accuraat beeld van de maandelijkse lasten die horen bij een studieschuld waarop extra is afgelost en biedt die oud-studenten meer ruimte om te lenen voor een woning', schrijft hij aan de Tweede Kamer. 'Daarnaast neemt voor studenten die lenen onder de nieuwe voorwaarden de leenruimte gemiddeld toe.'

Of eigenlijk neemt die ruimte iets minder sterk af. De klap van de renteverhoging op studieschuld naar 2,56 procent in januari wordt zo iets verzacht. De minister geeft een rekenvoorbeeld. 'Een oud-student die een hypotheek afsluit met een hypotheekrente van 4,5 procent en die een studieschuld heeft van 25.000 euro met de geldende studieschuldrente van 2,56 procent zou onder de oude methodiek ruim 27.000 euro minder kunnen lenen. In het nieuwe systeem kan deze afgestudeerde 'ruim 23.000 minder euro minder lenen. Per saldo wordt de leenruimte in dit geval met 4.000 euro vergroot.'

Demissionair minister Dijkgraaf (Onderwijs) maakte onlangs bekend dat het voorlopig onmogelijk is om de stijging van de studieschuldrente voor leenstelselstudenten ongedaan te maken. De Tweede Kamer had een motie van GroenLinks aangenomen waarin Dijkgraaf werd opgeroepen de rente op het niveau van 2023 te bevriezen: dan gaat het om 0,46 procent.

Volgens de minister is 'de gewenste bevriezing niet mogelijk om verschillende redenen'. Het is 'uitvoeringstechnisch niet haalbaar om een rentemaatregel specifiek voor de groep leenstelselstudenten te treffen voor 2024. Dit vraagt namelijk grote aanpassingen van de systemen van DUO, die op zijn vroegst per 1 januari 2026 gerealiseerd zouden kunnen worden'.

Bovendien zou deze rentemaatregel volgens Dijkgraaf vereisen dat 'de Wet studiefinanciering 2000 vóór 1 januari 2024 gewijzigd zou moeten zijn. Ook dat is niet realistisch gelet op de zeer korte periode tot die datum.'

Ook kost het verlagen van de rente miljarden, volgens Dijkgraaf. De minister wil het bevriezen van de rente wel 'breder gaan bekijken'. Een Kamermeerderheid steunt namelijk ook een amendement van Pieter Omtzigt. Hij wil met het afbouwen van de belastingvoordelen voor expats het verlagen van de studieschuldrente financieren. De minister gaat uitzoeken of dat mogelijk is.

TUIJFEL TRAJECT

**Wel of niet promoveren?
Luister naar onze
PhD-podcast!**

In een ver verleden was ze zelf diender, nu is Saniye Çelik aangesteld als bijzonder hoogleraar diversiteit en inclusie bij de politie. 'Als jij dingen aan de grote klok hangt, word je afgestoten.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO ROBIN UTRECHT/ANP

Demonstranten bij het Rotterdamse politiebureau Marcomplein eisen het ontslag van vijf agenten die zich in appropriëren racistisch uitlieten, 2021

Racisme zit diep bij de politie

Saniye Çelik is negentien jaar als zij in 1991 voor het eerst voet zet binnen de politieorganisatie. Ze is de tweede vrouw binnen haar team en de eerste van kleur. Onderwerpen als diversiteit en inclusie waren in haar opleiding tot agent totaal niet aan de orde. Hoewel zij zich op haar plek voelde, gold dat lang niet voor al haar collega's. Om haar heen merkte ze hoe andere agenten uitvielen en politiekorpsen voorgoed verlieten. 'In mijn naïviteit zag ik misschien niet wat er aan de hand was. Later ben ik me daarin gaan verdiepen.' Nu verbindt ze wetenschap, politie en het thema diversiteit en inclusie met elkaar door plaats te nemen op de bijzondere leerstoel aan de Universiteit Leiden, die door de Nationale Politie wordt gefinancierd. Maar door appropriëren en filmpjes waarin politieagenten racistische opmerkingen maken, klokkenluiders die naar huis zijn gestuurd en bestuurders die bij signalen van discriminatie wegkijken, lijken diversiteit en inclusie voor de Nationale Politie nog een ver-van-haar-bed-show. 'Als alles al goed ging had ik me er niet mee bezig hoeven houden', zegt Çelik. 'Maar er worden stappen stappen gezet. Al gaat het in een slakkentempo.'

Waarom is deze leerstoel nodig?

'De politie is, al zou je dat misschien niet direct verwachten, al jaren bezig met diversiteit en inclusie en heeft de langste

historie in de publieke sector als het gaat om dit vraagstuk. Tegelijkertijd komt de politie ook vaak in beeld, omdat het niet altijd goed gaat. Er is een behoorlijke behoefte aan meer kennis over dit thema waarbij niet meer vanuit emotie wordt gehandeld, maar vanuit wetenschappelijke inzichten. Ik ben geen adviseur, maar doe onderzoek en draag bij aan die kennis. Overall in de samenleving is diversiteit en inclusie een *hot topic*, niet alleen voor de politie.'

Was dat in 1991 ook al zo?

'Toen waren er ook wel problemen. Toen ik na zeventien jaar vertrok, had de politie ook al heel wat stappen gemaakt. Maar helaas is een visie op het vraagstuk niet voldoende en ligt de uitdaging in de aanpak ervan.'

Wat is er nodig?

'Je moet aandacht aan het onderwerp blijven besteden. Er zijn duidelijke normen en consequenties nodig: wat kan wel en wat kan niet? Daar kun je intern afspraken over maken en daar ook naar handelen. 'Ik kan je niet vertellen aan welke knoppen je moet draaien om alle problemen op te lossen. Het zit diep in de cultuur van de organisatie, bewust en onbewust. Je moet gedragsverandering teweegbrengen. Maar ik ben geen psycholoog. Als ik alles wist, zou ik het zelf doen, maar ik heb de luxe om er vanuit de wetenschap over na te denken.'

'Ik had graag sneller verandering gezien, het gaat allemaal in slakkentempo'

Nu kijkt de top regelmatig weg als er meldingen worden gemaakt van misdragingen en gebeurt er pas iets na media-aandacht.

'Het begint bij leidinggevend. In een hiërarchische organisatie als de politie moet de top een visie uitdragen en het goede voorbeeld laten zien. Dat gebeurt ook, alleen volstaat het niet door te zeggen: 'Vanaf morgen gaan we het anders doen.' Er wordt nu duidelijk gezegd: 'Hier staan we voor' en 'dit pikken we niet meer'. 'Er moet goed nagedacht worden over welke vaardigheden mensen nodig hebben om een leiderschapsrol op

zich te kunnen nemen en wie je aanneemt voor dit soort posities. Diversiteit binnen de top speelt ook een rol.'

Niet lang geleden is een klokkenluider weggestuurd, omdat ze melding maakte van racisme. Hoe kijkt u daar naar?

'Er heerst een familiecultuur bij de politie. Dat is heel fijn als je tot die familie behoort, maar het heeft ook een schaduwzijde. Op het moment dat jij dingen aan de grote klok hangt en je nek uitsteekt, zorgt dat er ook voor dat je afgestoten wordt. Het gaat dan vooral om de wijze waarop je dingen naar buiten brengt. 'De organisatie hoort te staan voor deze mensen. Als je dat niet doet, zeggen ze nooit meer iets. De organisatie heeft de taak om goed te luisteren. Het feit dat mensen de media opzoeken, betekent dat je ze intern niet voldoende ondersteuning hebt kunnen bieden. In het kader van goed werkgeverschap ben je dat wel verplicht.'

Bent u hoopvol dat het gaat veranderen?

'Ik ben optimistisch, maar ik kan me best voorstellen dat mensen die binnen de politie bezig zijn met dit thema, de moed in de schoenen zakt. Ik had het graag sneller zien veranderen, en hoop daar met mijn onderzoek aan bij te dragen. Ik zou graag een knop hebben waarmee alles in één klap verandert, maar de werkelijkheid ligt helaas net iets anders.'

Google Maps van het heelal

Een internationaal team onder leiding van Leidse sterrenkundigen heeft de grootste simulatie van het heelal ooit gemaakt. 'We kunnen het voor- en achteruitspoelen.'

DOOR VINCENT BONGERS

Wat zien we op dit beeld?

Joop Schaye, hoogleraar Vorming van sterrenstelsels en onderzoeksleider van het project: 'Dit is wat wij het kosmisch web noemen. Het plaatje toont een heel groot stuk heelal: zo'n tien miljard lichtjaar aan een zijde. 'Individuele sterrenstelsels zijn er op de afbeelding niet te zien. Als je een stuk of duizend pixels op een beeldscherm hebt, dan zijn er zo'n tien miljoen lichtjaar per pixel. Dat is veel groter dan een sterrenstelsel. De resolutie van het figuur is hoger, je kunt bijvoorbeeld weer een factor duizend inzoomen en dan weer een scherm vullen, dan zie je wel sterrenstelsels. 'Als je de simulatie heel erg uitzoomt zie je dat de materie in een soort webachtige structuur is verdeeld. Daarin bevinden zich strengen met een hoge dichtheid aan materie en betrekkelijke leegheid daar omheen. De helderheid van de achtergrond geeft de dichtheid van donkere materie weer, terwijl de kleur de dichtheid van neutrino's weergeeft. Dat zijn elementaire deeltjes die verantwoordelijk zijn voor ongeveer 1 procent van de donkere materie. Wat de rest van de donkere materie is, weten we niet. 'Door de geschiedenis van een stuk van het heelal te simuleren, kun je het ontstaan van virtuele sterrenstelsels en clusters van sterrenstelsels tonen.' 'Het is de grootste simulatie van donkere materie én gewone materie die ooit is ontwikkeld. We denken dat de meeste materie donker is. Die kunnen we niet zien, maar we kunnen wel het effect vaststellen door te kijken hoeveel zwaartekracht we zien op bepaalde plekken in het universum. Dat kunnen we afleiden uit bewegingen van sterrenstelsels, maar ook door te meten hoe snel structuren in het heelal groeien. 'De gewone materie waarvan wij zijn gemaakt, zo'n twintig procent van alle materie, is in grote simulaties in het verleden verwaarloosd. Die hebben we in dit zogenoemde FLAMINGO-onderzoek wel meegenomen.'

Waarom werd dat voorheen verwaarloosd?

'Omdat het maar twintig procent van het totaal is, en de zwaar-

tekracht grotendeels bepaald wordt door donkere materie. Maar het is wel een heel belangrijke twintig procent. Die is ook veel moeilijker om te simuleren. Je moet ook licht en gasdruk en allerlei andere processen meenemen in de berekeningen.'

Hoe is deze simulatie ontwikkeld?

'Het was niet makkelijk. Er waren meer dan een tiental miljoen rekenuren voor nodig. Dat betekent dat als je een computer zou draaien, het rekenwerk meer dan tien miljoen uur zou duren (ongeveer 1100 jaar, red.). Zoveel tijd hebben we natuurlijk niet. Dus we zijn op tienduizenden computers tegelijk gaan rekenen. Dan duurt het een paar weken tot maanden.'

Wat kun je doen met FLAMINGO?

'We kunnen terug naar een paar honderdduizend jaar na de oerknal en stoppen in de huidige tijd. We kunnen individuele structuren zoals clusters van sterrenstelsels volgen door de tijd. Als je nu naar een sterrenstelsel kijkt, zie je door de lichtjaren afstand, hoe dat stelsel vroeger was. Je kunt niet voor- of achteruitspoelen, met de simulatie is dat wel mogelijk. Daar kun je veel van leren.'

Welke rol speelt de nieuwe satelliettelescoop Euclid, waarvan dinsdag de eerste beelden werden gepubliceerd, in dit onderzoek?

'Euclid was een van de motivatoren voor FLAMINGO. De satelliet gaat de verdeling van materie heel precies waarnemen. Die kun je dan vergelijken met de simulatie. Met deze simulatie en met behulp van Euclid kunnen we beter meten wat de samenstelling van het heelal is. 'Het is een heel mooie telescoop met een brede *field of view*. Er zit een groothoekcamera in waarmee je enorme stukken van de hemel in kaart kan brengen. Dat is anders dan bij de Hubble en James Webb-telescoop. Die kunnen dat niet, maar hebben weer andere sterke punten. Euclid is complementair. Het is mooi om te zien dat het zo goed werkt. 'De nabije toekomst van het heelal kunnen we goed voorspellen. We weten hoe snel het aan het uitdijen is. Die uitdijning versnelt, alles komt steeds verder uit elkaar te staan. Wat er in de verre toekomst gaat gebeuren, is veel lastiger in te schatten. Dat hangt erg af van wat precies de samenstelling van het heelal is, en dat weten we dus nog niet. 'Twee grote componenten, donkere materie en donkere energie, bepalen dat in grote mate. We weten alleen ook niet wat donkere energie is, alleen dat het de uitdijning van het heelal versnelt. Donkere energie is een label voor iets wat we niet begrijpen.'

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4,500 te boven gaan

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 6 leerlingen groep, 4, 7 en 8. Taal en rekenen. Voortgezet onderwijs: *Biologie, 4 vmbo. *NASK, biologie, 2 vmbo. *Engels, 2 vwo. *NASK (natuur- en scheikunde), 2 mavo. *Wiskunde, 2 vmbo. *Nederlands, 4 havo. *Wiskunde, 2 vmbo basis/ka-

der. **Leiden-Zuid**, *4 leerlingen basisonderwijs, groep 4, 5 en 6. Woordenschat, lezen. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijftig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 10.000

Hoofredactie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl

Anoushka Kloosterman
a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Marcielle van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Tamar Tros (stagiair)

Medewerkers: Romy van den Akker | Emiel Beinema | Lente van den Berg | Remco Breuker | Josette Daemen | Lorenzo Gerritsen | Omar Ghaly | Olaf Leeuwis | Maia de Quay

Art direction en vormgeving: Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot | Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet B.V. Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023-571 47 45 |
E-mail sales@bureauvanvliet.com
<https://bureauvanvliet.com/>
advertentie/Weekblad

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmman | Nour Eldin Emarra | Rosanne Hertzberger | Zoë van Litsenburg | Frank Rensen | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

CULTUUR

Elk liedje is een personage

‘Ik snap het cynisme en denk bij sommige zingende acteurs soms ook: well, that sucks’

Al mijn vriendjes zongen daar al in. Iedereen kwam door de auditie. Het. Kon. Niet. Misgaan. De koormeester zat achter de piano en speelde een noot. Ik dacht dat ik de daarop de volgende noot moest zingen. De bedoeling was echter dat ik juist de gespeelde noot zou nazingen. Ik werd keihard afgewezen.’ Toen hij uiteindelijk toch begon te spelen, sloeg er een vonk over. ‘Ik ben geen natuurlijke zanger, maar heb hard gewerkt om alles uit mijn stem te halen wat erin zit. Ik hoorde tot mijn stomme verbazing allemaal melodieën in mijn hoofd. Ik probeerde die te zingen, maar wist dat ik hulp nodig had om verder te komen.’ Die kreeg hij van muzikant Keaton Simons. ‘Hij heeft een studiootje in zijn huis en zei: ‘Laten we aan je nummers gaan werken.’ Het waren slechts een paar schetsen op mijn telefoon. Ik dacht echt niet aan het opnemen van een plaat.’ Duchovny leerde al snel meer mensen in de muziekwereld kennen en die gaven hem het vertrouwen om zijn muziek met het publiek te delen. ‘Eerst vroeg ik nog: ‘Kunnen jullie mijn stem niet *tweaken* met Auto-Tune als dat nodig is?’ Maar het is lastig om daarmee weg te komen. Toen ben ik ieder deel van de liedjes maar gaan aanvallen. Zelfs als dat betekende dat ik elke frase apart moest inzingen.’ Wat zijn belangrijke invloeden voor hem? ‘Dat merk ik pas als ik klaar ben met het opnemen: ik ben namelijk niet goed genoeg om artiesten te imiteren. Maar als ik terugluister, hoor ik sporen van jaren-70-rock: Allman Brothers, Stones en natuurlijk dé Amerikaanse songwriter Tom Petty. Van meer recente muziek vind ik Wilco heel goed. En ik kan uiteraard niet zingen als Elton John, maar zijn seventies plaat *Tumbleweed Connection* is te gek.’

Maar eigenlijk vindt Duchovny alle vergelijkingen heel ongemakkelijk. ‘Omdat ik zo laat ben begonnen, voel ik me de gast op het feestje die nog niemand kent.’ Dat gold na het opnemen zeker voor live optredens. ‘Tien jaar geleden was mijn grootste angst om voor publiek te zingen. Uiteindelijk kreeg ik genoeg zelfvertrouwen om dat toch te doen. Ik denk ook niet dat het publiek naar een concert gaat om me uit te lachen, zo van: oh, leuk we gaan een acteur ontmaskeren die denkt dat hij kan spelen, maar eigenlijk voor schut staat.’ ‘In het begin waren er vast mensen die daarom naar mijn shows kwamen. Ik snap het cynisme ook wel: het alleen-daarom-hebben-ze-een-platendeal-gevoel. ‘Maar vrijwel iedereen die muziek maakt, heeft ook andere dingen gedaan. Dat is voor acteurs hetzelfde verhaal. Al zie ik ook wel bands met bekende acteurs waarvan denk: ‘*Well, that sucks.*’ Erg vrolijk klinkt zijn muziek niet. ‘*I can’t remember the feeling when my chest wasn’t crushed by the weight*’, zingt hij bijvoorbeeld in het openingsnummer van zijn recente plaat *Gestureland* (2021). ‘Ik weet niet of ik donkerdere gedachten had dan normaal toen ik dat schreef’, reageert hij. ‘Maar als ik aan teksten werk, ben ik meestal niet opgewekt. Liedjes schrijven voelt als een adertaling. Daarnaast luister ik zelf veel naar droevige mu-

Acteur David Duchovny werd wereldberoemd door de series *The X-files* en *Californication*. Minder bekend: hij is óók muzikant en speelt volgende week in Den Haag. ‘Ik ben geen natuurlijke zanger, maar heb hard gewerkt om alles uit mijn stem te halen wat erin zit.’

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO JANE JIMENEZ

Vijf wetenschappers vormden een eeuw geleden de toekomst van de natuurkunde

In de podcast **‘De Leidsche Vijf’** leer je hun leven en werk kennen

En grote goocheltruc van gevoelens

Door de vertolking van de nerdy Fox Mulder groeide Duchovny uit tot een onverwacht sekssymbool. Vooral de scène waarin Mulder in een strakke rode Speedo uit het zwembad stapt, sloeg in als een bom. De scène werd in de Netflix-comedy *The Chair* (2021), over de intriges op een Amerikaanse universiteit, door Duchovny op de hak genomen. In de aflevering waarin hij opduikt, worden ook zijn romans finaal afgebrand.

In de serie *Californication* (2007-2014) speelt Duchovny de uiterst smoezelige Hank Moody, een alcoholistische romancier die steeds verder afzakt in de hedonistische beerpoot van Los Angeles. Vanwege de acteursstaking zegt hij niet verder over zijn film- en tv-werk te kunnen praten, behalve over de romcom *What Happens Later* die net in Amerika in première is gegaan. Om de film te kunnen promoten is een speciale deal met de acteursvakbond gesloten. *What Happens Later* is geregisseerd door Meg Ryan, een collega superster uit de jaren 90, en gaat over twee ex-geliefden die elkaar na 25 jaar weer treffen op een ingesneeuwd vliegveld. Terwijl ze tevergeefs wachten op hun vlucht zijn ze tot elkaar veroordeeld. ‘De hele film draait alleen om de interacties tussen Meg en mij, dat vond ik heel interessant’, vertelt Duchovny. ‘Toen bleek dat zij mij wilde regisseren, was mijn reactie meteen: ‘*Yes. Let’s do it.*’ Dit wordt vooral iets voor de lol, was mijn eerste indruk. Het is echter een prachtig liefdesverhaal over twee wat oudere mensen geworden. We kibbelen veel en proberen elkaar op komische wijze af te troeven. Maar er is ook plek voor melancholie en emotionele diepgang. Ik kon mijn eigen minder fijne ervaringen er ook in kwijt. Dat is wat acteurs natuurlijk ook doen: gebruikmaken van je eigen gevoelens. Hoe je dat doet? Dat is de grote goocheltruc. Je hebt acteurs die daar uitgebreid over vertellen. Doe dat nou niet. Geef de geheimen van het ambacht niet weg.’

ziek en voel me daar juist beter door.

‘Ik weet niet of er een natuurlijke connectie met acteren is, maar als ik schrijf, lijkt het alsof elk nummer een personage is dat ik speel. Elk liedje is een andere persoon en ik moet achterhalen welke woorden er bij de melodie passen.’ Duchovny studeerde Engelse literatuur aan Princeton en Yale en alles wees op een academische carrière.

‘Toen ik een jaar of 25 was, had ik alleen nog maar in de schoolbanken gezeten. Ik zag het op zich wel zitten om professor te worden en dan in de zomerstop aan romans te werken. Inmiddels was ik ook al bezig met het schrijven van mijn dissertatie. Het academische leven was kortom best oké.

‘Toch had ik de aandrang om iets buiten de universiteitscampus te gaan doen en de echte wereld te verkennen. Grappig dat het acteren werd, want dat is bij uitstek een schijnwereld. Maar het begon zo goed te lopen dat ik nooit meer naar de collegezaal ben teruggekeerd. Dat proefschrift ga ik waarschijnlijk niet meer afronden. De enige manier om nog een academische titel te krijgen, is een eredoctoraat. Dus universiteit... ik zal geen nee zeggen, hoor.’

David Duchovny & Band, Paard (Den Haag), donderdag 16 november, € 34

‘Ik ben een cassettebandje geworden’

DOOR LORENZO GERRITSEN
FOTO TACO VAN DER EB

Je geeft rondleidingen bij de Sterrewacht. Hoe ben je hier terechtgekomen?

‘Drie jaar geleden werd er een mail gestuurd met een vacature voor coördinator van de Sterrewacht. Ik ging solliciteren, maar dat was een veel te hoge functie voor een bachelorstudent. Gelukkig vonden ze mij wel leuk en mocht ik rondleidingen geven.

‘Ik ken veel te veel feitjes over sterrenkunde. Soms heb ik hierdoor slapeloze nachten, omdat ik alles wil uitzoeken over een bepaald verschijnsel. Ik heb moeite om privé en werk gescheiden te houden. Mensen die mij kennen weten dat ze een college kunnen verwachten van mij. Daarom ben ik blij dat ik van mijn hobby mijn werk heb kunnen maken. Hier kan ik mensen wél warm maken voor sterrenkunde.’

Is het lastig om mensen warm te krijgen voor sterrenkunde?

‘Ik probeer vooral mee te geven hoe omvangrijk het universum is. Er zijn weinig gevoelens zo ontzagwekkend als naar een heldere sterrennacht kijken en je daardoor klein te voelen. Die verwondering opwekken is mijn doel.

‘Ik krijg vaak de opmerking van bezoekers hoe klein en onbelangrijk ze zich voelen. Dat is misschien demotiverend, maar ik probeer het altijd om te slaan. Tuurlijk, het universum is compleet onverschillig over wat wij hier uithalen. Dat maakt het juist belangrijker om er iets positiefs van te maken.’

Lukt dat altijd?

‘Ik zie veel enthousiaste bezoekers, al staat er soms natuurlijk ook een doodpaard voor je. Een jaar geleden was er

een zonsverduistering. Dan nam ik iedereen mee naar de telescoop om het hapje uit de zon te laten zien. Veel keken met grote verbazing door de telescoop. Dat is fantastisch. Het stomme was alleen wel dat ik zonder eclipsbril naar de zon keek, dus had ik de hele week last van mijn ogen.’

Moest je veel leren voordat je rondleidingen kon geven?

‘Inmiddels ben ik wel een cassettebandje geworden. Ik heb wel duizend keer dezelfde uitleg gegeven voordat ik tevreden was. De woorden die je kiest kunnen net wel of net niet het kwartje laten vallen. Bij kritische vragen van het publiek wil je niet met je mond vol tanden staan. Er moet dus wel een steekje bij je loszitten om sterrenkunde zo leuk te vinden dat je alles erover wilt weten. ‘Vooral de vragen van kinderen kan ik nooit beantwoorden. Zij stellen altijd heel specifieke vragen. Bijvoorbeeld hoe ver Jupiter van de aarde staat. Ik zeg dan: “Google het!” Ik heb collega’s die alles uit hun hoofd proberen te weten, tot de decimaal precies. Ik heb dat opgegeven.

‘Mijn allerslechtste rondleiding ooit was voor de raad van advies van een internationaal onderzoeksinstituut. Verschillende mensen die aan de James Webb-telescoop hadden gewerkt zaten erbij: de experts van de experts. Ik vond het doodeng. Ik werd meteen op elk foutje in mijn verhaal gewezen. Uiteindelijk liet ik hen het werk maar doen. Als we dan langs een specialiteit van een professor kwamen, gingen zij erover vertellen.’

Krijg je soms rare verzoeken?

‘Als je een privé-rondleiding boekt, kan je een opmerking plaatsen, zoals: “Dit is een familie-uitje.” Maar soms willen bezoekers hier een huwelijksaanzoek doen. Dat is afgelopen jaar wel vier keer gebeurd. Dan sta je romantisch onder een sterrenhemel met de telescoop gericht op een planeet. Dan doet de rondleider net alsof hij iets vergeten is en blijft twintig minuten weg.’

COLUMN | MAIA DE QUAY

Ik weet niet of ik nog wel zin heb in democratisch huiswerk

Deze week besloot ik mijn taak van participant in deze democratie serieus te nemen en mijn huiswerk te doen door het RTL-lijsttrekkersdebat van maandagavond terug te kijken.

Ik weet niet wat ik wél verwachtte, maar binnen luttele minuten geconfronteerd worden met ‘het sprookje van bestaanszekerheid’ waarin de hoofden van de lijsttrekkers op cartoonlichamen van prinsessen en ridders waren gezet, stond in ieder geval niet op mijn bingokaart.

Want oh oh poe poe we wilden allemaal zo ongelofelijk graag ‘debatteren over de inhoud’, maar dan blijkt voor de kijker, JA!

Ik snap dat de tijden van anderhalf uur lang

kijken naar zes rokende witte mannen die elkaar in de rede vallen voorbij zijn, maar is er écht geen andere manier om kijkers geïnteresseerd te houden dan via een flauwe *De Slimste Mens*-namaak waarin BN’ers vragen stellen aan lijsttrekkers in de trant van ‘Wat weet ú van de cromptouze?’ en dat diezelfde lijsttrekker dan een compleet doodgeslagen ingestudeerd stukje tekst gaat opdreunen?

Hoe meer ik ervan zag, hoe meer ik ervan overtuigd raakte dat de echte verliezer van dit debat RTL was. Want hoe (HOE?!) is er niet één iemand geweest die tijdens het produceren van het informatiesprookje over bestaanszekerheid zei: ‘Hey boys, misschien niet een heel chill idee’ toen iemand aankwam met het idee om te starten met een lollige cartoon en de tekst:

‘Er was eens een land, iedereen leek heel blij en gelukkig en vlakbij in het torentje woonde een heel belangrijke meneer en die zei “Nederland is een ontzettend gaaf land”, maar de koning zei: “Voor een heleboel mensen is het helemaal niet zo gaaf” en plotseling had iedereen het erover’ en vervolgens over te gaan naar een video van een moeder die huilend

naast haar dochter zit omdat ze haar rekeningen niet kan betalen?

En terwijl de presentatoren zich worstelden door het *X-factor* meets *Nieuwsuur* meets *Peppa Pig* meets *Met Het Mes Op Tafel*-format, stonden de lijsttrekkers als marionetpoppen hun auditie van *So You Think You Can Be Prime Minister* (or maybe not but I can’t say yet because my name is Pieter Omtzigt and I am a tortured genius and very wise and very mysterious) op te voeren. Yesilgöz weigerde te reflecteren op dingen die haar even niet zo lekker uitkomen, Omtzigt stond als ‘s werelds saaiste Latijn-docent eindeloos meuk op te dreunen waar niemand om had gevraagd en Timmermans leek doodsangsten uit te staan wanneer hij écht moest zeggen wat hij vond.

Terwijl de RTL-redactie ongetwijfeld alweer druk bezig is met aflevering 2 van de show die ze in gang hebben gezet, hebben Omtzigt en Timmermans inmiddels laten weten dat ze niet meer beschikbaar zijn voor het vervolg. Ik me nog maar eens storten op de vraag of ik volgende week mijn democratische huiswerk wel wil doen.

Als marionetpoppen stonden de lijsttrekkers hun auditie van So You Think You Can Be Prime Minister op te voeren

Maia de Quay is student Rechten